

بررسی فقهی حقوقی کارت‌های اعتباری در ایران

(مورد مطالعه: ربا در بازپرداخت)

ابوالفضل کریمی^۱، حسین علی احمدی جشفقانی^{۲*}

^۱ دانشگاه علم و صنعت ایران، تهران، omidvand_m@yahoo.com

^۲ دانشگاه علم و صنعت ایران، تهران (نویسنده مسئول) * aliamadi@iust.ac.ir

چکیده

کارت‌های اعتباری به‌عنوان یکی از روش‌های نوین در پرداخت الکترونیک، فناوری جدیدی است که با مشکلات حقوقی مواجه است. قوانین مرتبط با کارت‌های اعتباری بر اساس قوانین بانکی بنا شده است؛ اما تطابق آن با قوانین نظام حقوقی جمهوری اسلامی ایران و رفع مغایرت‌های آن‌ها با قوانین فقهی و بانکداری بدون ربا ضرورت دارد؛ زیرا بر اساس قانون اساسی جمهوری اسلامی همه قوانین باید اسلامی باشد. استفاده از کارت‌های اعتباری باعث به وجود آمدن شبهات فقهی و حقوقی جدید شده است. پژوهش با بررسی فتاوی فقهی و نظرات کارشناسان، پس از بیان گونه‌های کارت اعتباری، ماهیت حقوقی آن را تبیین می‌نماید و با بیان مزایا و معایب استفاده کارت‌های اعتباری به پاسخ برخی شبهات با مقایسه کارت‌های اعتباری با عقود معین و قرارداد مرابحه در فقه اسلامی می‌پردازد.

کلیدواژه‌ها: کارت‌های اعتباری، قراردادها، مرابحه، قرض، ضمان، وکالت، فقه اسلام، ربا، جریمه تأخیر، حقوق ایران

مقدمه

با توسعه تجارت الکترونیک و گسترش روزافزون مبادلات تجاری در عرصه بین‌المللی، ابزارهای نوین پرداخت جایگزین ابزارهای سنتی گردیده که در این راستا کارت‌های اعتباری نقش عمده‌ای را در روابط اقتصادی اشخاص، شرکت‌ها و دولت‌ها ایفاء می‌نمایند. کارت اعتباری افزون بر تسریع در دریافت‌ها و پرداخت‌ها از راه الکترونیکی، وارد مقوله اعتباری نیز می‌شود. وقتی مشتری تقاضای دریافت کارت اعتباری می‌کند بانک سوابق وی را بررسی کرده، کارت اعتباری با سقف معینی را برای وی صادر می‌کند. به این ترتیب مشتری می‌تواند با استفاده از کارت اعتباری تا سقف تعیین‌شده خرید کرده، پس از دریافت صورتحساب، آن را به صورت یکجا یا اقساط ماهانه با بانک تسویه کند. از آنجاکه خاستگاه اصلی کارت‌های اعتباری کشورهای غربی است، روابط حقوقی حاکم بر معامله‌های کارت‌های اعتباری در مواردی به ربا و خلاف شرع منتهی می‌شود. بر این اساس، ضرورت دارد راهکاری پیدا شود که در عین مشروعیت قابلیت سامان دادن معامله‌های کارت‌های اعتباری را داشته باشد. در کشور ما، کارت‌های اعتباری بر اساس عقود مختلف بانکداری اسلامی طراحی شده‌اند. اخیراً بانک مرکزی راهکاری بر اساس قرارداد قرض‌الحسنه برای این منظور ابلاغ کرده است، مطالعه دقیق نشان می‌دهد که آن راهکار گرچه برای شروع

می‌تواند مناسب باشد اما برای رشد و توسعه مناسب نیست. از سوی دیگر تصمیم‌های بانک مرکزی در خصوص کارت‌های اعتباری، به عامل مهمی همچون مشروعیت دینی و دوری از شبهات فقهی و اسلامی نیز مرتبط هست. در این تحقیق سعی شده با معرفی کارت‌های اعتباری، مشخص کردن ذینفعان و انواع کارت‌ها، قوانین حقوقی مرتبط با بررسی تحقیقات مختلف در این زمینه، بخش‌نامه‌های بانک مرکزی و نظرات مراجع تقلید انجام گیرد.

تعریف کارت‌های اعتباری

کارت اعتباری به گفته کارتی می‌شود که دارنده آن دارد اجازه با استفاده از نسبت اعتباری کارت به کالا خرید یا خدمات خرید بابت پرداخت و کند اقدام یا استفاده از خدمات را دهد. (اصل، حداد و دهقانی، 1386) (اصل حداد و دهقانی، 1386).

کارت اعتباری، کارتی است که یک بانک یا نهاد پولی یا اعتباری صادر می‌کند و به دارنده آن امکان می‌دهد کالا یا خدمتی را بدون پرداخت وجه نقد و صرفاً با ارائه این کارت خریداری کند. (فرهنگ، منوچهر، 1371)

کارت اعتباری، سندی است که بانک یا مؤسسه مالی صادر می‌کند. دارنده کارت به وسیله آن می‌تواند از کسی که معامله با آن را قبول دارد، کالا، خدمات و پول نقد دریافت کند. صادرکننده کارت، بهای کالاها و خدمات خریداری شده و معادل پول نقد دریافت شده را می‌پردازد؛ سپس طی مدت زمان مشخص از دارنده کارت می‌گیرد (رواس، 1420: 110).

بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران طی بخشنامه‌ای در سال 1388 کارت‌های اعتباری را به‌عنوان کارت‌بانک ویژه معرفی کرد و آن را چنین تعریف نموده است که بانک‌ها و مؤسسات اعتباری غیر بانکی می‌توانند در چارچوب قراردادهای تنظیمی با مشتریانی که برای آن‌ها کارت‌بانک صادر کرده‌اند، پرداخت وجه صورتحساب‌های آن‌ها را به فروشگاه‌ها و مؤسسات طرف قرارداد خود، تعهد و تضمین نمایند. این نوع کارت «کارت‌بانک ویژه» نامیده می‌شود. (بخش‌نامه بانک مرکزی، 1378)

در صورتی که در اثر پرداخت صورتحساب‌های خرید، حساب دارنده کارت نزد صادرکننده کارت بدهکار گردد، دارنده کارت مکلف است نسبت به تسویه مبلغ بدهکار حساب خود ظرف مدتی که توسط صادرکننده کارت تعیین می‌شود، اقدام نماید. در غیر این صورت مشمول پرداخت وجه التزام نسبت به مدت و مبلغ به‌نحوی که در قرارداد پیش‌بینی شده است خواهد شد. بر اساس این بخشنامه حداکثر مدت پرداخت بدهی «سه ماه» از تاریخ ایجاد بدهی تعیین شده بود. همچنین تعیین میزان وجه التزام با توافق طرفین بوده و می‌تواند متناسب با مدت تأخیر در پرداخت بدهی متغیر باشد چنانچه پس از اتمام مدت سه ماه فوق مطالبات بانک از این بابت وصول نشود، بانک موظف است مطالبات مذکور را به سرفصل مطالبات معوق انتقال دهد. (بخش‌نامه بانک مرکزی، امکان بازپرداخت تسهیلات دریافتی، 1395)

مرور ادبیات

در دایره المعارف‌های بریتانیکا و انکارتا آمده است، استفاده از این نوع کارت برای انجام نقل‌وانتقال پول ابتدا در دهه 1920 و در کشور آمریکا رواج یافت. در آن زمان برخی شرکت‌های خصوصی مانند بعضی از هتل‌های زنجیره‌ای و تعدادی از شرکت‌های نفتی مشتریان خود را به استفاده از این کارت‌ها برای سهولت در پرداخت تشویق می‌کردند. استفاده از این کارت‌ها پس از جنگ جهانی دوم و خروج از رکود اقتصادی شدت گرفت. (قیدرپور، 1373)

اولین کارت اعتباری از نوع امروزی آن، یعنی کارتی که بتوان با استفاده از آن در طیف وسیعی از فروشگاه‌ها و کسب‌وکارها پول مبادله کرد، در سال 1395 توسط Diners Club Inc معرفی شد و هنوز هم یکی از کارت‌های اعتباری شناخته‌شده از این نوع به شمار می‌رود.

در 1958 نیز کارت اعتباری دیگری در همین رده توسط شرکت American Express معرفی شد که در حال حاضر یکی از معروف‌ترین نوع کارت‌های اعتباری است. مشخصه اصلی این دسته از کارت‌ها این است که شرکت صادرکننده کارت از دارنده آن، مبلغ عضویت سالانه دریافت می‌کند و سپس به‌صورت ماهانه یا سالانه و یا در دوره‌های زمانی دیگر برای او صورتحساب می‌فرستد و معادل مبلغ این صورتحساب از موجودی دارنده کارت نزد شرکت صادرکننده آن کسر می‌شود.

در ایران، کارت‌های بانکی به معنای عام بعد از انقلاب از سال 1370 وارد سیستم بانکی کشور شد. بانک تجارت اولین بانک داخلی کشور، اقدام به توزیع یکی از انواع کارت‌های بانکی به نام «چک‌کارت» نمود. در سال 1371 دستگاه خودپرداز توسط این بانک برای استفاده عموم نصب گردید و پس‌از آن بانک‌های سپه و ملی به این جریان پیوستند. در سال 1381 طرح شتاب تصویب گردید و به‌موجب آن بانک‌ها در سراسر کشور از طریق شبکه شتاب به یکدیگر متصل گردیدند. (علی زارع، ثمر الفت پور، 1388، ص 74)

اکنون کلیه بانک‌ها و مؤسسات مالی و اعتباری، تبادل اطلاعات بین‌بانکی را از طریق شبکه شتاب انجام می‌دهند و در جهت جذب مشتری مبادرت به صدور و ارائه اقسام متفاوت کارت‌های بانکی از نوع کارت بدهی نموده‌اند. بدین معنا که دارنده کارت در وهله اول باید اعتبار مربوطه را در بانک صادرکننده کارت، کارسازی نماید و سپس تا میزان اعتبار مذکور، حق استفاده خواهد داشت.

گونه شناسی کارت‌های اعتباری

کارت‌های اعتباری را از جهت گوناگون، چگونگی تصفیه، تکنولوژی به‌کاررفته در کارت، محدوده کاربرد، انواع خدمات و... به گروه‌های چندگانه تقسیم می‌کنند. (اشفعی، شیخانی، 1377: ص 11 - 18)

۱. کارت‌های برداشت از موجودی (Debit Card)

این نوع کارت‌ها که گاهی از آن‌ها به کارت‌های بدهکار تعبیر می‌کنند، برای کسانی است که نزد بانک یا موسسه مالی صادرکننده کارت حساب دارند و قصد دارند با استفاده از کارت از موجودی خود برداشت کرده یا بهای کالاها و خدمات خریداری شده را بپردازند. فایده این نوع کارت آن است که دارنده کارت به‌آسانی و بدون مراجعه به بانک می‌تواند از پول نقد، کالا و خدمات بهره‌مند شود. استفاده از این کارت‌ها فقط در حد موجودی مشتری در بانک است. این کارت‌ها خود به سه گروه تقسیم می‌شوند.

الف: کارت‌های خودپرداز

شکل ساده کارت‌های برداشت از موجودی، کارت‌های خودپرداز بانک‌ها است. بانک‌ها با نصب دستگاه‌های خودپرداز در مناطق گوناگون شهرها و مراکز تجاری، به مشتریان خود امکان می‌دهند با استفاده از کارت‌های مذکور از موجودی حساب خود برداشت کنند. با دریافت پول نقد از دستگاه، حساب مشتری نزد بانک، به همان اندازه بدهکار می‌شود و مانده‌اش کاهش می‌یابد. (موسویان، 1383)

عناصر تشکیل‌دهنده کارت‌های خودپرداز عبارت‌اند از صادرکننده کارت (بانک یا موسسه مالی) و دارنده کارت (مشتری) و رابطه حقوقی بین آن دو، عقد قرض است به این معنا که مشتری با افتتاح حساب نزد بانک یا موسسه مالی، پول خود را به بانک یا موسسه قرض می‌دهد و با او قرار می‌گذارد که در چارچوب ضوابط کارت، هر وقت به هراندازه که بخواهد، به‌وسیله کارت از سپرده خود برداشت کند. پس عملیات سپرده‌گذاری، اعطای قرض و عملیات برداشت، استرداد قرض خواهد بود.

به‌عبارت‌دیگر، رابطه حقوقی در این معامله، همان رابطه حقوقی در سپرده‌های پس‌انداز است که مطابق قانون بانکداری قرارداد قرض است (موسویان، 1378: 56) و فقط شیوه برداشت از حساب فرق می‌کند. روشن است تا زمانی که این سپرده، از بهره و ربا خالی باشد، از نظر شرع مجاز خواهد بود و می‌تواند در بانکداری بدون ربا و مؤسسات پولی و مالی غیر بانکی مورد استفاده قرار گیرد. صادرکنندگان کارت‌های خودپرداز می‌توانند برای تشویق مردم به سپرده‌گذاری و استفاده از این کارت‌ها، خدماتی را به‌صورت رایگان به دارندگان کارت ارائه دهند؛ چنان‌که می‌توانند جوایزی را بدون شرط و تعهد قبلی از طریق قرعه‌کشی بین دارندگان کارت تقسیم کنند.

حساب قرض‌الحسنه ویژه به حسابی اطلاق می‌شود که بانک تحت این عنوان افتتاح و وجوه تودیع شده توسط شورای حقوقی و حقیقی این حساب را طبق نظر تودیع کننده و بر اساس شرایطی که به‌موجب قرا داد عاملیت منعقد فی‌مابین بانک و تودیع کننده معین می‌شود.

ب. کارت‌های خرید نقدی

این کارت‌ها نیز به مشتریانی مربوط است که در بانک یا موسسه مالی، حساب دارند و می‌خواهند بدون مراجعه به بانک، بهای کالاها و خدمات خریداری شده را از سپرده خود بپردازند. از آنجاکه غالب برداشت‌ها از بانک و مؤسسات مالی، برای خرید کالاها و خدمات است، بانک‌ها با فروشگاه‌ها، مراکز تجاری، هتل‌ها و... به توافق می‌رسند که بهای کالاها و خدمات خریداری شده به وسیله سپرده‌گذاران (دارندگان کارت خرید) را بپردازند، دارنده کارت، بعد از خرید کالا یا خدمت، کارت خود را وارد دستگاه می‌کند و دستگاه از موجودی حساب او خارج کرده به موجودی حساب فروشنده می‌افزاید.

عناصر تشکیل‌دهنده کارت‌های خرید نقدی عبارت‌اند از بانک یا موسسه مالی صادرکننده کارت، مشتری دارنده کارت و تاجر پذیرنده کارت که رابطه حقوقی بین این سه عنصر، قراردادی مرکب از عقد قرض و حواله است به این معنا که مشتری با افتتاح حساب نزد بانک یا موسسه، پول خود را به بانک قرض می‌دهد و با او قرار می‌گذارد که در چارچوب ضوابط کارت، هر وقت به هر اندازه (با رعایت موجودی خود) از هر مرکز تجاری طرف قرارداد، خرید کند، با استفاده از کارت، تاجر را برای دریافت بهای کالاها و خدمات به بانک حواله خواهد کرد و بانک از محل موجودی صاحب کارت (بدهی بانک به سپرده‌گذار) وجه حواله را پرداخت خواهد کرد و این پرداخت در واقع استرداد قرض به وسیله شخص ثالث (تاجر) است. به بیان فقهی، مطابق عقد قرض، دارنده کارت (سپرده‌گذار)، قرض دهنده و صادرکننده کارت (بانک) قرض گیرنده است و مطابق عقد حواله، دارنده کارت (خریدار)، حواله دهنده، تاجر (فروشنده) محال و صادرکننده کارت (بانک) محال‌علیه است (موسویان، 1378). معامله با این نوع کارت‌ها، ماهیت حساب‌جاری را دارد که آن‌هم دارای ماهیت مرکب از قرض و حواله است و عملیاتی که در حساب‌های جاری با چک صورت می‌گرفت، در کارت‌های خرید با کارت انجام می‌گیرد.

ممکن است اشکال شود که در قرارداد حواله، شرط است اولاً مورد حواله بر ذمه حواله دهنده ثابت باشد؛ سپس حواله دهد. ثانیاً باید مورد حواله ابهام نداشته باشد (امام خمینی، تحریرالوسیله: جلد ۲، ص ۲۷)؛ درحالی‌که زمان توافق مشتری (حواله دهنده) و بانک (حواله داده‌شده) هنوز خریدی صورت نگرفته است تا مورد حواله، ثابت و معین شود. ولی این اشکال پاسخ داده می‌شود به اینکه مبنای محاسبه زمان قرارداد قرض، زمان سپرده‌گذاری است؛ اما زمان قرارداد حواله، بعد از خرید و زمان قرار دادن کارت در دستگاه مربوطه است. دستگاهی که با توافق قبلی بانک و تاجر در فروشگاه نصب شده و کنترل آن در اختیار بانک و تاجر است؛ زمانی که مشتری، کارت را وارد دستگاه می‌کند، مورد حواله (بدهی) بر ذمه مشتری ثابت و مقدار آن معین است. او با این کار، عقد حواله را ایجاب و بدهی را از ذمه خود به ذمه بانک منتقل می‌کند و تاجر (محال) بر این انتقال راضی است و بانک (محال‌علیه) با دریافت کارت به وسیله دستگاه، قبول خود را اعلام می‌کند. (موسویان، 1376)

در این نوع کارت‌ها نیز تا زمانی که بهره و ربای برای سپرده پرداخت نشود، از نظر شرع مجاز خواهد بود و می‌تواند در بانکداری بدون ربا و مؤسسات پولی و مالی غیر بانکی مورد استفاده قرار گیرد؛ چنان‌که صادرکنندگان کارت می‌توانند برای تشویق سپرده‌گذاران جوایزی به قیدقرعه بپردازند یا خدمات جانبی رایگان ارائه دهند.

ج. کارت‌های دومنظوره

برخی از بانک‌ها و مؤسسات مالی، برای جذب مشتری بیشتر و تسهیل کار خود و مشتریان، کارت‌های دومنظوره منتشر می‌کنند که دارنده کارت با استفاده از آن می‌تواند از دستگاه‌های خودپرداز، پول نقد دریافت کند و می‌تواند از مراکز تجاری و خدماتی طرف قرارداد، کالا و خدمات بخرد. ماهیت حقوقی این کارت‌ها همانند کارت‌های خرید نقدی است با این تفاوت که دارنده کارت (سپرده‌گذار) دو راه برای استرداد سپرده خود پیش‌بینی می‌کند: یکی دریافت مستقیم از طریق دستگاه خودپرداز و دیگر از طریق حواله تاجر و از این جهت به حساب‌های جاری بانک‌ها شباهت کامل دارد که صاحب حساب هم اختیار دارد خود مستقیم از حسابش برداشت کند و هم می‌تواند شخصی ثالثی را جهت برداشت حواله دهد؛ بنابراین، این نوع کارت‌ها نیز از جهت فقهی همانند کارت‌های خرید و خودپرداز تا زمانی که از ربا و بهره خالی باشند، مجاز خواهند بود.

ذینفعان مرتبط با کارت‌های اعتباری

به‌کارگیری کارت‌های اعتباری در مبادلات اقتصادی، مستلزم ایجاد رابطه میان اشخاص حقیقی و یا حقوقی است که از طریق کارت به یکدیگر مرتبط می‌شوند. این اشخاص عبارت‌اند از: صادرکنندگان کارت که بانک‌ها و مؤسسه‌های مالی و اعتباری دارای مجوز می‌باشند که با رعایت مقررات بانک مرکزی، مجاز به صدور کارت‌های اعتباری و انعقاد قراردادهای لازم با پذیرندگان و دارندگان کارت هستند که پس از احراز شرایط و اعتبار مالی شخص متقاضی، نسبت به صدور کارت اقدامات لازم را به عمل می‌آورند. لازم به یادآوری است که کلیه مفاد قراردادهای منعقد فی‌مابین در صورت عدم مغایرت با قوانین بانک مرکزی و نظم عمومی جامعه برای طرفین لازم است رعایت گردد.

در مقابل صادرکنندگان کارت، دارندگان کارت (همان متقاضی اولیه دریافت کارت) اعم از اشخاص حقیقی یا حقوقی قرار دارند که بر اساس ضوابط و شرایط اعلامی از سوی بانک‌ها یا مؤسسه‌های مالی و اعتباری، با انعقاد قراردادهای مربوطه، مجاز به استفاده از کارت اعتباری می‌باشند. دارندگان کارت می‌توانند با مراجعه به مراکز تجاری، کالا و خدمات موردنیاز خود را خریداری و وجه آن‌ها را از طریق پایانه‌های فروش و بدون پرداخت وجه نقد به پذیرندگان پرداخت‌نموده و پس از صدور صورتحساب از ناحیه صادرکننده کارت، در مهلت مقرر نسبت به بازپرداخت وجه اعتباری مصرفی اقدام نمایند.

پذیرندگان کارت (مراکز تجاری و خدماتی) نیز بر طبق قراردادی که با بانک‌ها و مؤسسات مالی و اعتباری (صادرکنندگان کارت) منعقد نموده‌اند، مکلف به ارائه خدمات به دارندگان کارت بدون دریافت وجه نقد می‌باشند و در پایان هرماه، در قبال نسخه‌های فروش، می‌توانند بهای کالا و خدماتی را که به دارنده کارت ارائه داده‌اند، از صادرکنندگان کارت دریافت نمایند. کارگزاران تهاتر و تسویه (پرداخت‌کنندگان کارت) یکی از ذینفعان دخیل در کارت‌های اعتباری هستند.

در مواردی که بانک صادرکننده کارت می‌خواهد دایره پذیرش کارت را فراتر از منطقه و کشور گسترش دهد، نیازمند بانک و مؤسسه‌های مالی است که نقش واسطه را در تسویه حساب‌ها ایفا کنند. در این موارد بانک یا مؤسسه مالی واسطه، با بانک پذیرنده کارت (اشخاصی که صادرکننده را نمی‌شناسند و با او قراردادی ندارند) قرارداد می‌بندد تا در قبال اسناد دریافتی طبق مقررات، پس از کسر کارمزد حساب او را بستانکار نموده و سپس طبق قراردادی که با بانک صادرکننده کارت دارد، از آن بانک مسترد نمایند.

ماهیت حقوقی کارت‌های اعتباری

انعقاد قرارداد کارت‌های اعتباری فی‌مابین متقاضی کارت و بانک صادرکننده کارت پس از بررسی اعتبار متقاضی و حسن شهرت وی صورت می‌پذیرد. به همین ترتیب پذیرنده کارت بر اساس اعتبار صادرکننده کارت مبادرت به ارائه خدمات و کالا به دارنده کارت می‌نماید. به همین علت در قراردادهای منعقد در این رابطه شرطی گنجانده می‌شود مبنی بر اینکه در هرزمانی که به اعتبار دارنده کارت و حسن شهرت وی خدشه‌ای وارد شود، قرارداد منحل می‌شود.

بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که در قراردادهای مذکور شخصیت طرف عقد، علت عمده تشکیل آن‌ها است. قراردادهای منعقد در خصوص کارت‌های اعتباری به علت آنکه فاقد تشریفات خاص و تنها با ایجاب و قبول طرفین محقق می‌شود، بنابراین، در زمره عقود رضایی و غیر تشریفاتی قرار می‌گیرند. عقد رضایی عقدی است که به‌صرف توافق قد و رضای طرفین و بدون تشریفات خاصی (از قبیل لفظ خاص یا تنظیم سند) به وجود آید؛ مانند بیع اموال منقول همانند آنکه مثلاً برای خرید یک بطری شیر صرفاً وجه پرداخت می‌شود و شیر تسلیم می‌گردد و این عقد تابع هیچ تشریفاتی نبوده و چه‌بسا طرفین معامله بدون صحبت کردن با یکدیگر نسبت به انجام معامله معاطاتی اقدام نمایند.

بدین ترتیب در قراردادهای کارت اعتباری، با توافقات اولیه و انعقاد قرارداد اصلی فی‌مابین بانک صادرکننده و دارنده کارت، بانک صادرکننده کارت نسبت به انعقاد قرارداد با پذیرنده کارت و در صورت لزوم با بانک کارگزار (واسطه) اهتمام می‌ورزد. (کاتوزیان، 1383)

در قرارداد کارت‌های اعتباری بانک صادرکننده کارت، نمونه مفاد قرارداد را تنظیم نموده و متقاضی، ضمن پذیرش تعهدات مندرج در قرارداد بدون آنکه امکان تغییر یا گفتگو درباره شرایط قرارداد را داشته باشد، به آن رضایت می‌دهد و به‌موجب قرارداد مذکور، ضمن عقد خارج لازم کلیه اختیارات و حق هرگونه ایراد و اعتراض نسبت به قرارداد و نیز نسبت به اقدامات اجرایی بانک صادرکننده کارت برای وصول

مطالبات خود و ایفاء تعهدات دارنده کارت اعتباری (متقاضی) در هر مرحله از عملیات اجرایی از طریق اجرای ثبت و سایر مراجع ذیصلاح را از خود سلب و ساقط می‌نماید.

بنابراین، قرارداد کارت اعتباری و قراردادهای مرتبط با آن از جمله قراردادهای الحاقی است که صادرکننده کارت (بانک یا مؤسسه‌های مالی و اعتباری) با متقاضی اعم از دارنده و یا پذیرنده کارت منعقد می‌نماید و آنان بر اساس مفاد قراردادهای از پیش تنظیم‌شده، با صادرکننده کارت قرارداد را پذیرفته و نسبت به شروط مندرج در آن متعهد می‌شوند (کاتوزیان، 1385).

به مجرد وقوع عقد، صادرکننده و دارنده کارت یعنی دو طرف عقد نسبت به مندرجات قرارداد ملتزم بوده و تنها در موارد خاص و معین مجاز به استفاده از حق فسخ می‌باشند؛ من جمله در زمان خدشه‌دار شدن اعتبار دارنده کارت و به تبع آن عدم ایفاء تعهدات وی که برای صادرکننده کارت، حق فسخ ایجاد می‌نماید. بر اساس قانون اصلاح ماده 15 قانون عملیات بانکی بدون ربا و الحاق دو تبصره به آن مصوب 1365 مقرر گردید «کلیه قراردادهایی که در اجرای این قانون مبادله می‌گردد به موجب قراردادهایی که میان طرفین منعقد می‌شود، در حکم اسناد رسمی بوده و در صورتی که در مفاد آن طرفین اختلافی نداشته باشند، لازم الاجراء بوده و تابع مفاد آئین‌نامه اجرایی اسناد رسمی می‌باشد.» (قانون اصلاح ماده 15 قانون عملیات بانکی بدون ربا، 1365)

بنابراین، با توجه به مفاد قانون مذکور، هرگاه دارنده کارت نسبت به شروط مندرج در قرارداد، نقض تعهد نماید که از جمله این شروط می‌توان به تأخیر در پرداخت بدهی از سوی دارنده کارت اشاره نمود، بانک صادرکننده کارت می‌تواند ضمن فسخ قرارداد و به تبع آن حال شدن کلیه دیون، کل مطالبات خود با کلیه خسارات متعلقه را رأساً محاسبه و یکجا از وجوه یا هرگونه اموال دیگر دارنده یا متعهد، بدون نیاز به هیچ‌گونه تشریفات قانونی، منفرداً یا متضامناً وصول نماید و هرگاه نیاز به وصول مطالبات از طریق مراجع ذیصلاح قضایی شود، قرارداد موصوف به موجب قانون فوق در حکم اسناد رسمی است و از مزایای سند رسمی برخوردار می‌گردد.

کارت اعتباری با ماهیت قرض الحسنه

در راهکار پیشنه‌های بانک مرکزی، قرارداد محوری، عقد قرض الحسنه است و چهارعنصر؛ بانک یا مؤسسه اعتباری ناشر کارت، بانک یا مؤسسه اعتباری پذیرنده کارت، دارنده کارت و فروشگاه یا مرکز خدماتی پذیرنده کارت در معامله‌های کارت اعتباری حضور دارند. بانک ناشر بعد از اعتبار سنجی مشتری متناسب با اعتبار وی کارت اعتباری در اختیار وی می‌گذارد و طبق قرارداد، متعهد می‌شود تا سقف اعتبار، منابع لازم برای خرید کالاها و خدمات وی را به صورت قرض الحسنه در اختیار وی بگذارد.

رابطه‌های حقوقی مدل عملیاتی کارت اعتباری بر اساس قرارداد قرض الحسنه زمانی که دارنده کارت کالای موردنظر خود را انتخاب کرد کارت را در پایانه فروش قرار می‌دهد، پایانه فروش، اطلاعات موردنیاز را از راه بانک پذیرنده کارت به بانک یا مؤسسه اعتباری ناشر کارت می‌رساند.

ناشر کارت بعد از تأیید هویت و اعتبار دارنده کارت منابع لازم برای خرید را در اختیار بانک پذیرنده قرار می‌دهد؛ بانک پذیرنده در جایگاه کارگزار بانک ناشر، اعتبار را در اختیار دارنده کارت می‌گذارد. دارنده کارت به وسیله اعتبار، قیمت کالاها و خدمات خریداری‌شده را می‌پردازد؛ فروشگاه یا مرکز خدماتی پذیرنده کارت، کالاها و خدمات خریداری‌شده را تحویل می‌دهد. دارنده کارت مطابق قرارداد، یا در مهلت تنفس بدهی خود به ناشر را می‌پردازد یا بعد از آن افزون بر اصل مبلغ بدهی وجه التزام نیز می‌پردازد. در قراردادهای معمولاً برای تضمین و تحکیم تعهدات متعاقبین، به صورت شرط در ضمن عقد، مبلغی پیش‌بینی می‌شود تا در صورت تخلف هرکدام از آنان، به عنوان خسارت به طرف مقابل پرداخت شود. این مبلغ را اصطلاحاً «وجه التزام» می‌نامند.

ایرادات کارت اعتباری با ماهیت قرض الحسنه

کارت اعتباری بر اساس قرارداد قرض الحسنه گرچه به جهت سادگی قرارداد و مدل عملیاتی قابل فهم برای همه بوده و می‌تواند برای شروع مناسب باشد اما اشکالات اساسی داشته و در بلندمدت مانع جدی برای گسترش این کارت‌ها خواهد بود، برخی از ایرادات عبارت‌اند از:

1. مطالعه آمارهای منتشره از سوی نظام بانکی نشان می‌دهد که سهم سپرده‌های قرض‌الحسنه پس‌انداز نسبت به کل منابع نظام بانکی در بانک‌های دولتی در حدود 5 تا 10 درصد و در بانک‌های خصوصی و مؤسسه‌های مالی اعتباری زیر 5 درصد است. بنابراین، منابع قرض‌الحسنه محدودیت دارد. (امیدی نژاد، 1387) با توجه به اینکه بخشی از این منابع به‌صورت سپرده قانونی در بانک مرکزی بلوکه می‌شود و بخشی دیگر به دیگر تسهیلات قرض‌الحسنه اختصاص می‌یابد به‌صورت طبیعی سهم خیلی کمی از منابع برای اعطای تسهیلات قرض‌الحسنه از راه کارت‌های اعتباری اختصاص می‌یابد و این نسبت در بانک‌های خصوصی و مؤسسه‌های مالی اعتباری خیلی کمتر خواهد بود. بر این اساس پیش‌بینی می‌شود این بانک‌ها و مؤسسه‌ها نتوانند از این شیوه استفاده کنند.
2. عدم قابلیت تقسیط در بانکداری متعارف خیلی از دارندگان کارت اعتباری، پس از خرید کالاها و خدمات، به بانک مراجعه کرده تقاضای تقسیط بدهی ناشی از خرید به‌وسیله کارت اعتباری را می‌کنند و بانک با افزودن مبلغی روی اصل بدهی آن را قسط‌بندی می‌کند، رابطه حقوقی که در دستورالعمل اجرایی بانک مرکزی آمده است قابلیت برای تقسیط ندارد. چون بعد از پرداخت بهای کالاها و خدمات به‌وسیله کارت، آن مبلغ به‌صورت بدهی دارنده کارت به بانک ناشر منظور می‌شود و هر نوع افزایشی روی آن از مصداق‌های ربا خواهد بود. نتیجه این می‌شود که بانک‌ها سقف اعتبار کارت‌ها را حداکثر در حد متوسط حقوق کارکنان دولت یعنی در حد چند صد هزار تومان قرار دهند و این قابلیت کارت‌های اعتباری را کاهش می‌دهد. اکنون این مشکل الآن تا حد زیادی حل شده است و بدهی‌ها از روی کارت قابل تقسیط شدن هستند.
3. گسترش باب جریمه تأخیر: گرچه شورای نگهبان و برخی از فقیهان با گرفتن جریمه تأخیر موافق هستند اما همچنان برخی از مراجع با اصل آن، برخی با شیوه اجرایی آن مخالفانند بنابراین، باید قراردادهای بانکی به‌گونه‌ای تنظیم شود که در موردهای کمتری با جریمه تأخیر روبرو شود. این در حالی است که در دستورالعمل پیشنهادی بانک مرکزی، خیلی از موارد استفاده از کارت به جریمه تأخیر منتهی خواهد شد، چون در دستورالعمل اجرایی امکان تقسیط نیست در نتیجه خیلی از استفاده‌کنندگان با تأخیر و جریمه روبرو می‌شوند و این به تدریج ذهنیت دریافت ربا به اسم جریمه را تقویت می‌شوند.

کارت اعتباری با ماهیت مرابحه

یکی از انواع قرارداد بیع، بیع مرابحه است که از زمان‌های قدیم بین مردم رایج بوده است و مقصود از آن بیعی است که فروشنده قیمت تمام‌شده کالا اعم از قیمت خرید، هزینه‌های حمل‌ونقل و نگهداری و سایر هزینه‌های مربوطه را به اطلاع مشتری می‌رساند سپس تقاضای مبلغ یا درصدی اضافی به‌عنوان سود می‌کند. (نجفی، 1981)

بهترین گزینه برای معامله‌های کارت‌های اعتباری استفاده از قرارداد انتفاعی بیع نسبه مرابحه است. بیع مرابحه به معامله‌ای اطلاق می‌گردد که فروشنده با اعلام بهای کالای خریداری‌شده، آن را گران‌تر از قیمت خرید بفروشد. قرارداد مرابحه افزون بر آنکه هیچ‌یک از محدودیت‌های قرارداد قرض‌الحسنه را ندارد، به جهت انتفاعی بودن قرارداد، قابلیت‌های فراوان و انعطاف لازم برای طراحی مالی را دارد.

در این راهکار قرارداد محوری، قرارداد بیع مرابحه است و مانند راهکار پیشین چهارعنصر؛ بانک یا مؤسسه اعتباری ناشر کارت، بانک یا مؤسسه اعتباری پذیرنده کارت، دارنده کارت و فروشگاه یا مرکز خدماتی پذیرنده کارت در معامله‌های کارت اعتباری حضور دارند. بانک ناشر بعد از اعتبارسنجی مشتری متناسب با اعتبار وی کارت اعتباری در اختیار وی می‌گذارد و طبق قرارداد، دارنده کارت را وکیل در خرید به‌وسیله کارت برای بانک می‌کند و متعهد می‌شود تا سقف اعتبار، منابع لازم برای خرید کالاها و خدمات موردنیاز دارنده کارت را تأمین کند، زمانی که دارنده کارت در جایگاه وکیل بانک به خرید کالا اقدام کرد، کارت را در دستگاه پایانه فروش قرار می‌دهد، بانک ناشر بعد از شناسایی و تأیید اعتبار، از راه بانک پذیرنده، قیمت کالاها و خدمات را به فروشگاه یا مرکز خدماتی پذیرنده کارت می‌پردازد، سپس بانک ناشر در جایگاه فروشگاه الکترونیکی اعتباری، کالاها و خدمات خریداری‌شده را به دارنده کارت به‌صورت بیع نسبه مرابحه ای برای مدت‌زمان معین و با نرخ سود معین می‌فروشد، به‌طور مثال، کالاها و خدمات خریداری‌شده را با احتساب نرخ سود 10 درصد به سررسید شش ماه به دارنده کارت می‌فروشد، دارنده کارت کالاها و خدمات خریداری‌شده را تحویل می‌گیرد، بعدازآن، دارنده کارت بدهکار بانک ناشر خواهد بود و چند گزینه برای پرداخت بدهی (قیمت نسبه کالاها و خدمات) دارد.

کارت‌های اعتباری با ماهیت عقد معین

بر اساس فقه اسلامی عقود معین به آن دسته از عقود گفته می‌شود که از گذشته زمانی میان افراد متداول بوده و دارای مورد و آثار و احکام خاصی در قوانین مدنی است و در سیستم‌های حقوقی گوناگون دارای نام و تعریف خاص می‌باشند.

برای تطبیق قرارداد کارت‌های اعتباری با هر یک از عقود معین مندرج در قانون مدنی ایران، نیاز به بررسی وجوه اشتراک و افتراقی است که میان آنان برقرار است. از مهم‌ترین این عقود، عقود قرض، ضمان، وکالت، حواله و جعاله است که تحلیل می‌نمائیم.

کارت اعتباری با ماهیت قرض

عقد قرض که در فقه اسلامی از سابقه طولانی برخوردار می‌باشد. در ماده 648 قانون مدنی چنین تعریف شده است: «عقد قرض، عقدی است که به موجب آن، احد طرفین مقدار معینی از مال خود را به طرف دیگر تملیک می‌نماید که طرف مزبور مثل آن را از حیث مقدار و جنس و وصف رد نماید و در صورت تعذر رد مثل، قیمت یوم رد را بدهد. به موجب این تعریف، عقد قرض از جمله عقود تملیکی است که رابطه‌ای دوسویه میان قرض دهنده (مقرض) و قرض گیرنده (مقترض) برقرار می‌نماید. با انعقاد قرارداد مقترض مکلف به رد مثل مال به مقرض می‌باشد، اگرچه قیمتا ترقی یا تنزل کرده باشد و در صورت عدم توانایی در رد مثل مال، حاکم مطابق اوضاع و احوال برای مقترض، مهلت یا اقساطی قرار می‌دهد. (مواد 650، 652، قانون مدنی)

در مقابل قرارداد کارت اعتباری، عقدی است عهدی که ذینفعان آن را بانک صادرکننده کارت (متصدی پرداخت بدهی)، دارنده کارت (بدهکار) و پذیرنده کارت تشکیل می‌دهند که به موجب قرارداد، بانک صادرکننده با پرداخت وجه کالاهای خریداری شده (به وسیله دارنده کارت) به پذیرنده کارت، در واقع وجوه مزبور را به دارنده کارت قرض داده است تا وی در آینده در قالب توافق فی‌مابین در مهلت مقرر آن وجوه را مسترد نماید، لکن به علت آنکه دین دارنده را مجانی نمی‌پردازند، بنابراین، باید وکیل، کفیل و یا محال‌علیه باشد. همچنین در صورت تقاضای تمدید مهلت بازپرداخت از جانب دارنده کارت، بانک صادرکننده علاوه بر اصل وجه، مبلغی به‌عنوان سود از دارنده کارت، دریافت می‌نماید؛ به عبارت دیگر بانک صادرکننده، در مقام قبول یا رد درخواست تمدید بازپرداخت دارنده کارت است؛ بنابراین، با توجه به وجوه تمایز میان عقد قرض و قرارداد کارت اعتباری، قرارداد کارت اعتباری را نمی‌توان منطبق بر عقد قرض دانست.

کارت اعتباری با ماهیت عقد ضمان

از عقود معین دیگر قابل‌مقایسه با قرارداد کارت‌های اعتباری، عقد ضمان است که شخصی مالی را که بر ذمه دیگری است به عهده بگیرد. متعهد را ضامن، طرف دیگر را مضمون له و شخص ثالث را مضمون‌عنه یا مدیون اصلی می‌گویند. در مقایسه عقد ضمان و قرارداد کارت‌های اعتباری، علاوه بر وجوه اشتراکی، تفاوت‌های آشکاری میان آنان موجب عدم انطباق این دو عقد با یکدیگر گردیده است. از جمله این وجوه افتراقی می‌توان به موارد ذیل اشاره نمود:

قرارداد کارت‌های اعتباری به‌عنوان عقدی مستقل با رضایت ذینفعان و بدون موجودیت موضوع قرارداد در زمان انعقاد قرارداد که همانا اصل وجه به انضمام سود است، بر اساس کسب سود و منفعت منعقد می‌گردد و بانک صادرکننده کارت بر اساس شروط مندرج در قرارداد در صورت از بین رفتن اعتبار دارنده کارت پس از عقد، مجاز به فسخ یک‌جانبه قرارداد می‌باشد. وجود این موارد در حالی است که عقد ضمان مبتنی بر مسامحه و ارفاق و به تبع عقد اصلی که قبلاً میان مضمون له و مضمون‌عنه برقرار گردیده است، منعقد می‌گردد و موضوع عقد که همانا اصل دین است، در زمان انعقاد قرارداد موجود می‌باشد.

کارت اعتباری با ماهیت عقد وکالت

عقد وکالت که بر اساس مسامحه و ارفاق با موجود بودن موضوع وکالت در زمان انعقاد عقد، میان موکل و وکیل منعقد می‌شود، این اختیار را به وکیل (نماینده قانونی موکل) اعطاء می‌نماید که در جهت حفظ حقوق موکل کلیه اقدامات قانونی را نسبت به موضوع مورد وکالت با در نظر داشتن یدامانی خویش، به عمل آورد و در این خصوص اگر موکل شخصاً مبادرت به انجام مورد وکالت نماید، عقد وکالت منفسخ می‌گردد. همچنین به علت جایز بودن عقد، همواره امکان فسخ عقد از ناحیه طرفین وجود دارد. در صورتی که در قرارداد کارت‌های اعتباری که بر پایه کسب سود و منفعت استوار است، عقدی لازم است و ذینفعان مجاز به فسخ قرارداد منعقد نمی‌باشند مگر در موارد قانونی و بر اساس شروط مندرج در قرارداد. همچنین موضوع قرارداد که اصل وجه با سود است، در زمان انعقاد قرارداد وجود ندارد. لکن این امر خللی

به صحت قرارداد وارد نمی‌آورد و پس از پرداخت صورتحساب از سوی دارنده کارت، مجدداً امکان تمدید قرارداد در صورت رضایت بانک صادرکننده موجود می‌باشد. بنابراین، با توجه به تفاوت‌های موجود، امکان تطبیق قرارداد کارت‌های اعتباری بر اساس عقد وکالت منتفی می‌باشد.

دعاوی کارت‌های اعتباری

در روند استفاده از کارت‌های اعتباری ممکن است اختلافاتی میان ذینفعان و یا سوءاستفاده‌هایی در زمینه‌های مختلف پدید آید که در این خصوص باید مرجعی ذیصلاح به اختلافات رسیدگی نماید. در سیستم‌های داخلی، اختلافات مربوط به کارت‌های اعتباری، تابع قوانین و مقررات داخلی کشورها می‌باشد که بانک‌های صادرکننده کارت اعتباری با در نظر گرفتن قوانین بانکی کشور، قوانین مربوطه را تنظیم می‌نمایند.

در ایران به علت فقدان قانون مدون و متحدالشکل در زمینه کارت‌های اعتباری داخلی و عدم موجودیت دادگاه‌های اختصاصی تجاری از یکسو و الحاقی بودن قراردادهای تنظیمی توسط بانک صادرکننده از سوی دیگر، حق اقامه دعوی به‌طور معمول از دارندگان و پذیرندگان کارت سلب و حق مذکور تنها برای بانک صادرکننده محفوظ است و در صورت بروز اختلاف مرجع رسیدگی کننده، بانک صادرکننده کارت است که طبق قرارداد منعقد با دارندگان و پذیرندگان کارت‌های اعتباری در زمان واگذاری اعتبارات و تسهیلات، به اختلافات رسیدگی و اتخاذ تصمیم می‌نماید و بانک‌های صادرکننده، معمولاً در مفاد قرارداد نسبت به بروز هرگونه اختلاف میان دارنده و پذیرنده کارت، از خود سلب صلاحیت می‌نمایند و در خصوص اختلافات آتی میان خود و دارنده کارت، ضمن سلب حق هرگونه اعتراض از دارنده، در صورت بروز اختلاف، داوری یا حکمیت نقشی را در حل و فصل اختلافات ایفاء نمی‌نماید و در صورت طرح دعوی از ناحیه بانک صادرکننده، قانون حاکم، قانون زمان انعقاد قرارداد است و کلیه هزینه‌های وصول مطالبات بانک صادرکننده اعم از دستمزد کارشناسان، حق الوکاله وکیل و نماینده قضایی در تمام مراحل و مراجع، هزینه‌های دادرسی، اجرایی، ثبتی و غیره را در صورتی که اقدامات بانک منجر به طرح دعوی در محاکم عمومی گردد را پرداخت نماید.

حکم شرعی جریمه تأخیر

در رابطه با جریمه تأخیر که بانک در صورت پرداخت دین بعد از تاریخ مقرر شده دریافت می‌کند، مراجع دیدگاه‌های مختلفی دارند. در کتاب معاملات بانکی از دیدگاه مراجع تقلید که فتاوی مراجع را گردآوری و تدوین کرده است در مورد جریمه تأخیر این‌گونه بیان شده است که آنچه بانک و غیر از بانک از بدهکار در صورت تأخیر پرداخت از تاریخ سررسید اضافه می‌گیرد حرام است و گرفتن آن جایز نیست، هرچند که دو طرف معامله به این معنا تراضی داشته باشند (امام خمینی، تحریرالوسیله، جلد 4، سفته، مسئله 4) یا در فتاوی آیت‌الله نوری همدانی در پاسخ به این سؤال که اگر بانک برای عدم تعهد در موعد مقرر برای جبران خسارت نسبت به اصل بدهی، به میزان 12 درصد خسارت تأخیر پیش‌بینی کند، آیا این خسارت مصداق ربا است، بیان شده که باید مطابق با مقررات مربوط به بانک‌ها عمل شود.

جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

کارت‌های اعتباری یکی از سازوکارهای موفق در پرداخت‌های الکترونیکی، توسعه تجارت و رونق اقتصادی و کاهش حجم اسکناس‌های چاپ‌شده به حساب می‌آیند. این کارت‌ها بسته به نوع ارتباطات و قرارداد، چگونگی تسویه و تکنولوژی به‌کاررفته به انواع مختلفی طبقه‌بندی می‌شوند. کارت‌های خرید، عابر بانک‌ها و کارت‌ها با ماهیت ترکیبی. ذینفعان کارت‌های اعتباری نیز عبارت از دارنده کارت، پذیرنده کارت، صادرکننده کارت و کارگزار می‌باشند.

پژوهش با هدف دستیابی به ماهیت قرارداد کارت‌های اعتباری به تحلیل و مقایسه عقود و قراردادهای مالی که ممکن است مبنای معاملات با کارت‌های بانکی واقع شوند می‌پردازد و با استفاده از فتاوی فقها و نظرات کارشناسان و اسناد حقوقی سعی می‌نماید به این ماهیت نزدیک شود. ربا مهم‌ترین مسئله حقوقی در کارت‌های اعتباری در جمهوری اسلامی ایران است.

با توجه به جدید بودن مفهوم کارت‌های اعتباری و توجه بانک‌ها به قوانین بین‌المللی در این زمینه، ممکن است باعث غفلت به امور فقهی و قوانین داخلی در کشور باشد؛ بنابراین بهتر است بانک مرکزی در کنار آیین‌نامه کارت‌های اعتباری، دوره‌های آموزشی برای بانک‌ها و

بانک‌ها هم برای شعب خودشان ترتیب ببینند و هم‌چنین یک نظارت هم بر حسن اجرای این کارت‌ها در بانک‌ها باید در نظر گرفته شود. تا به‌وسیله‌ی آموزش، انتقال این مفاهیم و آیین‌نامه بانک مرکزی در حوزه کارت مرابحه خوب تبیین شود. بانک مرکزی بهتر است به بانک‌ها آموزش بدهد و بر اجرای صحیح این ابزار مخصوصاً در سال‌های نخست نظارت کند تا این ابزار از مسیر صحیح اسلامی منحرف نشود.

برای استفاده از کارت‌های پیشنهادی و تطابق قوانین بین‌المللی حاکم بر آن با مبانی فقهی و اسلامی پیشنهادهایی توسط بانک مرکزی مطرح شده است که از جمله آن می‌توان به مدل عملیاتی بر اساس قرارداد قرض‌الحسنه یا مرابحه یا عقود معین بودن کارت‌های اعتباری بر اساس عقد ضمان، قرض، وکالت و ... اشاره کرد. فقها برای جریمه تأخیر در پرداخت گاهی به ربوی بودن این پرداخت اگر همراه با زیاده باشد، انتقاد نموده‌اند و ربای قرضی را همه فقهای اسلام حرام دانسته‌اند.

منابع

1. رسول خان ساری (1395) فرصت‌ها و چالش‌های کارت اعتباری بین‌المللی در نظام بانکی ایران، مهر 1395.
2. اشغعی، محمدصادق و شیخانی، سعید؛ کارت‌های بانکی و چگونگی کاربرد آن در جمهوری اسلامی ایران، تهران، مؤسسه تحقیقات پولی و بانکی، 1377، ص 48.
3. سعید قیدرپور، استفاده از سیستم کارت‌های اعتباری، نشریه داخلی بانک ملی، مهر 1373، ش 44.
4. محبوبه خسرویان، مصطفی زمین پرداز، نقش کارت‌های اعتباری به‌عنوان ابزارهای تجارت الکترونیک در نظام بانکداری اسلامی، سومین کنفرانس بین‌المللی اقتصاد سبز، 1395.
5. خلیقی، فرهاد، 1394، بررسی فقهی و حقوقی ماهیت کارت‌های اعتباری، دومین کنفرانس بین‌المللی علوم انسانی، روانشناسی و علوم اجتماعی، کشور ترکیه، موسسه سرآمد همایش کارین.
6. بانک مرکزی، دستورالعمل صدور و راهبری کارت اعتباری مرابحه (کام) ویرایش 6.2، مصوب 1394.
7. علی زارع، ثمر الفت پور، مطالعه تطبیقی ماهیت کارت‌های اعتباری در نظام‌های حقوقی ایران و آمریکا، فصلنامه اقتصاد اسلامی، پاییز و زمستان 12 شماره دانشنامه حقوق و سیاست 75، ص 73-98.
8. حمیدرضا چراغعلی پور، کارت‌های اعتباری تأثیر آن بر صادرات و معاملات تجاری داخلی و بین‌المللی. محل انتشار: دومین کنفرانس بین‌المللی مدیریت و حسابداری، 1396.
9. سید عباس موسویان، طرح کارت‌های اعتباری در بانکداری بدون ربا بر اساس بیع مرابحه، فصلنامه اقتصاد اسلامی، دوره 7، شماره 28، زمستان 1386، صفحه 117-138.
10. محمد نقی نظر پور، غلامرضا مصطفی پور، مریم حاجی منجزی، کارت اعتباری بر اساس قرض‌الحسنه ابزاری در جهت توسعه بانکداری قرض‌الحسنه، مجله اقتصاد و بانکداری اسلامی، سال پنجم، شماره 14، بهار 1395، ص 33-57.
11. موسویان، سید عباس؛ بررسی فقهی کارت‌های اعتباری در بانکداری اسلامی، قم، پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، فصلنامه اقتصاد اسلامی، 1384، شماره 20، ص 60-62.
12. سید عباس موسویان، جواد عبادی، معاملات بانکی از دیدگاه مراجع تقلید، گردآوری و تدوین، تهران، پژوهشکده پولی و بانکی، چاپ اول، 1390.
13. ناصر کاتوزیان، قواعد عمومی قراردادها، جلد 1، ش 57-56، انتشارات بهمن برنا، چاپ ششم، تهران، 1383.
14. ناصر کاتوزیان، دوره مقدماتی حقوق مدنی (اعمال حقوقی- قرارداد- ایقاعات)، شرکت سهامی انتشار، چاپ یازدهم، تهران، 1385.

Legal jurisprudential review of credit cards in Iran

(Case study: Reba on repayment)

* Abolfazl Karimi ¹, Hosein Aliahmadi Jeshfaghani ^{*2}

¹Master's degree in Information Technology Management, Iran University of Science and Technology, Tehran

omidvand_m@yahoo.com

²Faculty member of Iran University of Science and Technology, Tehran (responsible author)*

aliahmadi@iust.ac.ir

Abstract

Credit Cards, as one of the newest methods in electronic payments, is a new technology that faces legal problems. The rules related to credit cards are based on bank rules, but their compliance with the laws of the Islamic Republic of Iran and the elimination of their conflicts with the laws of jurisprudence and bankruptcy is necessary because, according to the constitution of the Islamic Republic of Iran, all laws should be Islamic. Using credit cards has created new legal and legal doubts. The research explains the legal nature of credit cards by explaining the fatwa of jurists and expert opinions, and by explaining the advantages and disadvantages of using credit cards to answer some doubts by comparing credit cards with certain contracts and the contract of Murabeha in Islamic jurisprudence.

Keywords: Credit Cards, Contracts, Murabeha, Borrowing, Guaranty, Lawyers, Islamic Jurisprudence, Reba, Delinquency, Iranian Law